

ÚVOD.

Ve sporech o teorii úvěru stojí v posledních letech příkře proti sobě dva názory. Obhájci starší kvantitativné nebo materiální teorie, jakési to obdoby kvantitativné teorie peněz, stojí na stanovisku, že i produkční úvěr v podstatě jen přesunuje hospodářské statky, z dosavadních produkcí pochodící, z rukou jedněch držitelů do rukou držitelů druhých, podnikavějších, schopnějších, a tudíž že i ony úvěry, jež nazývám *úvěry ryzími*, jimiž banky zakládají a předávají dlužníkovi pohledávku na sebe, aniž by zároveň od něho dostaly jakoukoli úhradu, ať již reálnou v penězích nebo ve zboží, nebo v pohledávce za prodané prve zboží, přes to že se těmito úvěry zdánlivě *tvoří nová kupní síla „z ničeho“*, hospodářsky nejsou ničím jiným, než jakousi anonymní, neosobní výpůjčkou z dané zásoby hospodářských statků komukoli náležejících a na trhu nabízených. Této anonymity a tohoto neznatelného přesunu trvajících hospodářských statků se docíluje u ryzích úvěrů prostřednictvím *ryze úvěrových peněz*, ať již ryze úvěrových neuhrazených bankovek, na roveň ostatním zákonným platidlům postavených, anebo prostými převody na žirových účtech. Ostatně i u pravidelných úvěrů výrobních a obchodních, jak je dnes cedulové banky eskomptem směnek na pohledávku za prodané zboží vydaných provádějí, jsou poměry obdobné; i tu jsou vydané neuhrazené bankovky jakýmsi poukazem vůči „neznámým“ držitelům věcných hospodářských statků na trhu nabízených.

Druhá, novější teorie, jakási teorie abstraktní, tvrdí, že úvěr vskutku statky tvoří, že je samostatným „kapitálem“ (Macleod, *The Theory of Credit*, r. 1889/91), nebo dokonce že úvěr jde v genetické řadě před kapitálem, že má svoji původní, ab origine, tvůrčí moc, že je *příměm* o produktivný, a že záleží v podstatě v hospodářské důvěře. (Hahn, *Volkswirtschaftliche Theorie des Bankkredits*, r. 1920.)

Kdo však o věci uvažuje dle prosté skutečnosti, vidí, že dedukce této nové teorie zakládají se na nějakém omylu. Vždyť předpokladem a základem každé produkce jsou kromě půdy dané hospodářské statky, bez nich se nedá vůbec produkovati, jimi je dána mez rozsahu veškeré produkce. Úvěr může tyto prostředky produkční jen účelněji na jednotlivé obory produkční a na jednotlivé výrobní rozdělení, a odstraniti tak po případě obtíže, jež snad brzdí úspěšnější produkci, buď že jsou zmíněné produkční prostředky v rukách méně schopných a vhodných, nebo že jsou příliš roztržštěny anebo naopak že jsou příliš soustředěny, a může tímto způsobem napravit hospodářské vady, které způsobuje nevhodné rozdělení soukromého vlastnictví produkčních prostředků. Rovněž může úvěr způsobiti, aby neležely tyto prostředky zbytečně ladem; týká se to hlavně vyrobených tovarů a produktů zatím ještě neprodaných anebo prodaných a zbytečně dlouho uskladňovaných. Úvěrem se mohou takovéto „mrtvé“ zásoby zmobilisovati, může se jich užití k nové produkci dříve než by jinak bez úvěru bylo možno, a může se tímto způsobem produkce zrychlit a tudíž zvětšiti. V obou těchto případech napomáhá úvěr produkci však jen nepřímou, a není přesně vystižen pravý stav věci, praví-li Macleod, že úvěr statky tvoří, anebo definuje-li Honegger úvěr jako „důvěrou podmíněnou produkční sílu“ („vertrauensbedingte Produktionskraft...“ Der schöpferische Kredit, Jena, r. 1929).

V tomto směru ani účinek svrchu zmíněných ryzíh úvěrů není jiný, jak nejlépe inflace ryze úvěrových peněz ukazuje. I ty jen umožňují, že někteří podnikatelé dočasně strhují na sebe více pomůcek produkčních, hlavně oběžných produkčních hospodářských statků, než by jinak bylo možno, a tím mnohem větší měrou využívají svých zařízení produkčních a produkci tedy zrychlují a zvětšují. Ale i tímto způsobem zvýšená produkce má mez v daných zásobách potřebných produkčních hospodářských statků. Produkci se tyto statky ačít stále obnovují a čím rychleji se obnovují, tím se množství jejich znásobňuje; jen že každá produkce se nedá libovolně čteně opakovati. Produkce zemědělská má totiž mez v přirozených sezónách produkčních a obdobně i některé průmysly jsou odkázány na určitá období produkční. I tu jsou tedy přirozenou mezí dané zásoby nebo množství od sezony k sezoně produkovaných hospodářských statků, u kterýchto meze vliv úvěru absolutně končí.

Pokud se konečně úsporných finančních kapitálů týče, i tu je nepochybné, že tyto nově vzniklé úsporné kapitály tu jsou v podobě nespotřebovaných, uspořených hospodářských statků, z dřívější produkce pochodících, a že úvěry z nich v podobě reálných, t. j. skutečnými hmotnými hospodářskými statky podložených finančních kapitálů poskytované, v podstatě jen přesunují držbu oněch hmotných hospodářských

statků, v nichž tyto kapitály jsou ztělesněny. Těchto úvěrů se užívá hlavně na rozšíření a zdokonalení investičních a technických zařízení produkčních. Kdežto kdyby se poskytovaly zmíněné ryzí úvěry producentům na dlouhou dobu, tvořily by se fiktivné finanční kapitály dlouhodobé, jako by šlo o úsporné kapitály reálné, umožňovalo by se podnikatelům, aby strhovali na sebe anonymně část trvajících oběžných statků a investovaly je v trvalejších zařízeních produkčních; tím by se přesunovaly jaksi uměle dosavadní poměry produkční.

Ale ani u těchto ryzích úvěrů dlouhodobých, byť šlo o úvěry produkční, nemůže býti pochybnosti o tom, že tráví z d a n ý c h zásob hospodářských statků a mají v nich nejen krajní mez, ale že poměrně snižují rozsah kupní síly jednice dosavadních reálných kapitálů, jak dochází v našich poměrech výrazu kupní silou jednice peněžní, a zvyšují tudíž ceny, pokud tento inflační cenový jejich účinek není vyvážen jinými protichůdnými vlivy.

Dává-li se tedy H a h n tímto případem svěsti a tvrdí, že „dříve je úvěr a pak jde kapitál“, nebo „že úvěr je primární a nahrazuje spoření, t v o ř e kapitál“, je tu záměna vlastní bezprostřední příčiny s podnětem vzdálenějším, nepřímým. Dlouhodobý investiční r y z í úvěr netvoří reálných finančních kapitálů, tvoří zprvu jen fiktivnou kupní sílu jako každý ryzí úvěr, jež strhuje na sebe poměrnou část všech existujících hospodářských statků na úkor dosavadní kupní síly jednice peněžní a tím i na úkor jednice dosavadních reálných finančních kapitálů, a poněvadž tato dodatková kupní síla zůstane v tomto případě v oběhu v podobě bankovek s nuceným oběhem anebo vůbec papírových peněz trvale, stávajíc se tak fiktivním finančním kapitálem, který rozmnožuje dosavadní reálné finanční kapitály vlastnické a úvěrové, jimž odpovídají s nimi korespondující úhrnné ceny všech daných hospodářských statků, musilo by takovéto číselné zvýšení počtu jednic finančních kapitálů, úhrnného to nároku na tyto statky, míti v zápětí poměrný pokles reálného podílu na jednici těchto finančních kapitálů připadající, což se při dnešním způsobu vyjadřování cen za měrnou jednici těchto statků projeví podražením cen těchto statků. Ale poněvadž zvětšená a zintenzivněná produkce produkuje za pravidelných okolností poměrně více a levněji, je tímto způsobem odčiněn onen zdražující vliv jak oné uměle, fiktivně vytvořené kupní síly, tak i trvalého nominálního zvýšení finančních kapitálů vůbec, to jest produkční národní jmění vzroste zhruba reálně o tolik, kolik bylo „uměle“ utvořeno finančních kapitálů. Kdyby nebylo hospodářských statků a neměly tyto umělé finanční kapitály z čeho žíti, bylo by málo platné, finanční kapitály uměle tvořiti, a nešlo by nějakými „prázdnými“ úvěry produkci rozšiřovati a zvelebovati a tím ryzí její přebytky zvyšovati, tvořiti tak nový r e á l n ý finanční kapitál a nahrazovati nepřímě spoření.

Ostatně představíme-li si, že by byly všechny produkční statky majetkem nějaké kolektivity, jež by produkci jednotně vedla a vedla ji tak obratně jako podnikatelé, kteří užívají zmíněných ryzích investičních úvěrů, dovedla tedy přemísťovati a seskupovati dané produkční prostředky a ovšem i pracovní síly tak, aby docílovala všech výhod, jež velkovýroba a technicky a organizačně nejlépe řízená produkce skýtá, obešla by se takováto zkomunizovaná produkce úplně bez úvěru, zvláště i bez úvěrů investičních, a docílovala by týchž výsledků jako dnešní produkce úvěrová. Tím je podán nejlepší důkaz, že pravá příčina zvýšené tvorby nových statků nevězí v úvěru, nýbrž jinde. Ale ovšem i pak by se nesměly ryzí přebytky produkční spotřebovati mimoprodukčně, musila by se aspoň část jich zachovati na rozšíření a zdokonalení produkce, aby produkce neutkvěla na mrtvém bodě. „Úvěr“ by nemohl tyto nově akumulované reálné úsporné finanční kapitály, představované zahospodařenými skutečnými statky, ani nahraditi, cosi z ničeho „utvořiti“, ani by nemohly ryzí úvěrové peníze, to jest umělá kupní síla, nahraditi tento úvěrový finanční kapitál.

Nikdo nepochybuje, že úvěr může dočasně nahraditi peníze ve funkci jejich platidla, to jest, úvěru lze tu užiti vzájemnou skontrací pohledávek a dluhů místo peněz; rovněž jsou nebo mohou býti úvěr a peníze oba stejně při směnách statků prostředkujícím měnidlem (H a w t r e y, Currency and Credit): ale obojí tato funkce peněz a úvěru je spíše technická, na vlastním hospodářském poli jest úvěr — přes to že nepřímé jeho hospodářské důsledky jsou veliké a dalekosáhlé — v dnešních produkčních poměrech v podstatě institucí, mající přímý účinek soukromoprávní, umožňující převod daných hospodářských statků z rukou dosavadních vlastníků do rukou jiných za pouhý slib, že úplata za ně bude dána až později, jen že se dosah tohoto nároku na převod hospodářských statků rozšiřuje u ryzích úvěrů pomocí úvěrových peněz jaksi anonymně, neosobně a neznatelně na všechny hospodářské statky v dané územní oblasti, a jsou všechny tyto existující hospodářské statky jeho pozadím, reálným základem a pramenem. Na tom se nedá ničeho odfilosofovati, ani odteorisoovati.

Dr. Jos. Pazourek.